

EURÓPA ÁTALAKULÁSA 1939-BEN.

Az előző esztendőnek revíziós áldozata Cseh-Szlovákia volt. Tönkremenésével meglazult az a politikai rendszer, mely a háború utáni Európát jellemezte. Az új világ szülését fájdalmak jelzik: az 1939-es esztendő első napjától az utolsóig tartott a politikai feszültség. Az év elején a közeledő viharnek villámai Olaszország és Franciaország közé sújtanak le. Tunisz vidékéről azonban csakhamar Közép-Európa tájai felé vonul a vészterhes fellegzet: a maradék köztársaságon osztozkodnak a törvényes örökösök. Versailles és Trianon egyik láncszeme kihullott. Ez az első tavaszi zápor elmosta az úton fekvő akadályokat. Albániát bekebelezik, a Balkánon pedig gazdasági versenyre indul Németország és Anglia. Mihamar kitűnik, hogy távolabbi támpontokat kell szerezni: Moszkva felé tekintenek a nyugati hatalmak. Spanyolországban befejeződik a háború és Danzig meg Memel körül az újnak állásait építik ki. Mindenki rendbe hozza házáat, hogy a viharban baj ne érje: a szerbek kiegyeznek a horvátokkal, gazdasági rendszabályokat hoznak a többi államok és a Protektorátusban elfojtják a nemzeti mozgolódásokat. Salzburgban adják a jelt. Utána egy hónapig tart az őszi zivatar a lengyel földön. Majd a háború özönvize előnti Európát. Nyugaton légben és vizen, keleten az északi hómezőkön folyik változó szerencsével az öldöklés. Vájjon az 1940-es évben beteljesedik-e a Nyugat alkonya, vagy boldogabb jövő elé nézhetünk? íme az elmúlt esztendő minket érdeklő eseményeinek krónikája:

Január.

2. Kárpátalját hivatalosan „Kárpát-Ukrajnára“ keresztelik.

6. Vízkereszt ünnepének hajnalán cseh katonaság orvttamadást intéz Munkács ellen.

10. Calinescu román miniszterelnök és Silviu Dragomir kisebbségi kormánybiztos tárgyalásokat folytatnak Hans Hendrich német kisebbségi pártvezérrel.

13. Csákv külügyminiszter bejelenti Magyarországnak az antikomintern-paktumhoz való csatlakozását.

16—18. Prchala tábornokot a „kárpát-ukrán“ kormány tagjává nevezik ki. A rutének ez ellen hiába tiltakoznak. — Ír bombák robbannak Londonban, Manchesterben, Liverpoolban és több más helyen.

18. Az első szlovák diéta ünnepélyes megnyitása.

19. Stojadinovics jugoszláv miniszterelnök és Ciano Beljében vadásznak. A hivatalos kommunikéban Jugoszlávia és a Tengely viszonyáról van szó.

20. Szlovákiában megalakul a második Tiso-kormány.

25. Ribbentrop báró Varsóban. A megbeszélések az 1934-ben kötött szerződés szellemében „szívélyes légkörben“ folytak.

27. Angol-francia garanciát kap Cseh-Szlovákia. — A magyar képviselőház elfogadja a honvédelmi törvényjavaslatot.

30. Hitler reichstagi beszéde: „Hiszek egy hosszú békében“.

Február.

1. Roosevelt: „Háború esetén az Egyesült Államok határa a Rajná-nál fekszik.“ — Franco győz.
2. Litvinov külügyi népbiztos közli a moszkvai magyar követtel, hogy a Szovjet megszakítottak tekinti Magyarországgal való diplomáciai kapcsolatát. — Gafencu román külügyminiszter Belgrádban „kimélyíti“ a román-jugoszláv kapcsolatokat.
9. Benes New Yorkba érkezik.
10. XI. Pius pápa meghalt.
12. Az első választások „Kárpát-Ukrajnában“ 93%-os kormánypárti győzelmet eredményeznek.
15. Imrédy lemond, utóda Teleki Pál.
18. Rendezik a visszacsatolt Felvidék állampolgársági és optálási ügyeit.
- 20—22. A Balkán-Szövetség képviselői Bukarestben üléseznek. — Gwatkin angol megbízott gazdasági tárgyalások előkészítésére Berlinbe érkezik. — Helsinkiben az északi államok külügyminiszterei gazdasági, politikai és kulturális együttműködésről nyilatkoznak.
24. Varsói diákok a danzigi németek ellen tüntetnek.
25. Ciano varsói látogatásakor Beckkel, Skladkowskyval és Rydz-Smiglyvel tárgyal. Az egész országban németellenes tüntetések vannak. Danzigban elmérgesedik a helyzet.

Március

2. Pacelli bíborost pápává választják.
6. A márciusi válság a második Cseh-Szlovák köztársaság belpolitikai feszültségéből származik. A csehek hűségnyilatkozatot követelnek a szlovák kormánytól, a független Szlovákiát kívánó politikusok eltávolításán fáradoznak.
7. Miron Christea halálával Calinescu alakítja meg az új kormányt.
9. A prágai központi kormány felmenti Tiso miniszterelnököt. Cseh katonaság érkezik Szlovákiába. Sidor Károly az új miniszterelnök. Sorozatos letartóztatások.
13. Az egész köztársaságban felborul a rend. Hitler Berlinbe hivatja Tisot, ki másnapra összehívja a szlovák országgyűlést Pozsonyban.
14. Az országgyűlés Szlovákia függetlenségét kihirdeti. — A cseh-szlovák államelnök „a cseh nép és ország sorsát bizalomteljesen a német birodalom vezérének kezébe helyezi.“ — A magyar kormány ultimátumot küldött Prágába, melyben a kárpátaljai eseményekkel (határincidensek cseh és szics bandák rablása és zendülése) szemben garanciákat követel. Tizenkét óra letelte után magyar csapatok vonulnak az egykori „Kárpát-Ukrajnába“.
15. Csáky Volosintól terület átadását követeli. — A berlini angol és francia követ tiltakozó jegyzéket nyújtanak át a csehországi annektálás miatt. — Hitler Prágába érkezik.
16. Volosin Románián át menekül, miután hiába ajánlotta fel országát Hitlernek. — A magyar csatások elérik a lengyel határt. — Tiso Németország védelme alá helyezi Szlovákiát. — Kihirdetik a Cseh-Morva protektorátust.
17. Magyarország és Lengyelország elismerik Szlovákiát. — A párisi és washingtoni csehszlovák követségek nem hajlandók helyüket átadni.
18. A magyar honvédség teljesen megszállotta Kárpátalját. — Teleki Pál a képviselőházban: „Ezzel ezt a földet . . . amely ezeréven át az anyaországhoz tartozott, az ősi jogon túlmenő önkormányzatot adva a testvér rutén nemzetnek, visszacsatoljuk“. — Németországnak nem áll módjában az angol-francia tiltakozó jegyzék átvétele. Henderson elhagyja Berlint. — Moszkvában Litvinov külügyi népbiztos jegyzékben közli a német követtel, hogy Szovjetország nem ismeri el Csehország annektálását.

20. Horthy kormányzó szózatot intéz a rutén néphez. — Szovjet-országnak a csehszlovák kérdésben érdekelt államok konferenciáját javasolja. „Anglia még korainak tartja e tervet“.

22. Berlinben aláírják a Memel-Klaipeda visszacsatolásáról szóló egyezményt. Hitler a Deutschlanddal Memel-be indul. — Románia mozgósítja tartalékosait a magyar határ mentén.

23. Berlinben megkötik a német-szlovák egyezményt. Nyugat-Szlovákia határrészén német erődítményeket építtethet a német kormány, — Szlovák-magyar határvillongások. — öt évre szóló német-román gazdasági szerződés.

25. Magyar-szlovák határmegallapító bizottságot küldenek ki.

26. Mussolini: „Olaszország problémája: Tunis, Suez és Djibuti.“

31. Budapesten megállapodnak az új magyar-szlovák határban.

Április.

I. Hitler a Tirpitz páncéloshajó felavatásakor: „Fegyverrel biztosítjuk a békét a német népek.“ — Franco: „A háború befejeződött.“

3. Olasz csapatösszevonás Brindisi és Bari környékén.

5. Lebrun újból államelnök. — Innsbruckban olasz-német katonai együttműködésről tárgyalnak.

7. Ismételt olasz ultimátum után megindulnak a repülő és csapatok Albániába. Zog király s felesége menekülnek. — Ribbentrop közli Lipski berlini lengyel követtel: „a 600.000 behívott tartalékos leszereléséig normális viszonyról szó sem lehet.“

II. Olaszország elismeri Szlovákiát. — Magyarország kilép a Népszövetségből.

12. Csáky kisebbségi ajánlata Románia felé. — Csapatvisszavonások a magyar-román határról. — III. Viktor Emanuel Olaszország és Albánia királya, Etiópia császára.

14. Majszki londoni szovjet követ Halifax-szel a „kollektív biztonságról“ tárgyal.

15. Roosevelt békeüzenete Mussolinihez és Hitlerhez.

16. Moszkvában angol-orosz, Párisban pedig francia-török tárgyalások kezdődnek. — Kalinin a szovjet államfője: „lelkességgel csatlakozik Roosevelt ajánlatához“.

17. Németország a szomszédos államoktól kérdezteti: „veszélyeztetve érzik-e magukat?“ — Benes New Yorkban propagandát indít.

19. Teleki—Csáky Rómába látogatnak.

20. Újabb magyar-szlovák határincidens repülőgépek részvételével.

22. Cincár-Markovits és Ciano Velencében „kiépítik a szoros együttműködés alapját.“

23. Volosin Berlinbe érkezik, majd a Protekturátusban állást nyer.

27. Hitler reichstagi beszédében felmondja az angol-német tengeri és az 1934-i lengyel szerződést. „Danzig és a korridor visszatér.“ — Szerbhorvát szóbeli megegyezés.

29.—május 2. Teleki és Csáky Berlinbe is látogatnak. — A felsőház elfogadja a zsidótörvényt.

Május.

1. A május elsejei ünnepen Hitler a német élettér biztosításáról beszél. — Chamberlain az alsóházban angol-francia-orosz kölcsönös segélynyújtási egyezményt sürget. — Calinescu: „Románia ellen irányuló területi követelések legyőzhetetlen ellenállásba ütköznek.“

4. Csáky Jugoszlávia felé: „barátaim barátai nekem is barátaim.“

5. Japán Német- és Olaszországnak orosz támadás elleni kölcsönös segélynyújtást javasol.

6. Ciano—Ribbentrop Milánóban gazdasági és politikai paktumot kötnek.

22. Ciano és Ribbentrop Berlinben aláírják a paktumot. Mussolini: „A 150 milliós tömb ellen semmi sem lesz tehető!*

29. Magyarországon lezajlanak a választások.

Június.

1. Választások Romániában: hét magyar képviselő kerül a parlamentbe. — Hitler Pál régensherceghez Berlinben: „örökre biztosítva vannak Jugoszlávia határai**.

2. Molotov folytatja az angol-francia kölcsönös segélynyújtási tárgyalásokat.

3. Danzigban már igen feszült a helyzet. Sűrű jegyzékváltás a danzigi szenátus és Lengyelország között.

7—12. Az angol királyi pár az Egyesült Államokban.

8. Kladnóban német rendőrt gyilkolnak. Szigorú megkorlátozások.

10. A lengyel kormány visszautasítja a danzigi szenátus jegyzékét.

12. Csáky István külpolitikai expozéja: „Románia nem válaszolt a kisebbségi kérdés rendezésére vonatkozó ajánlatomra.“

15. „Az angol-francia-orosz tárgyalások nem haladnak a kívánt vonalon.“

17. Göbbels Danzigban: „Megerősítek titeket visszatérési akaratokban.“

22. „Lengyelország nyugodtan számíthat a szövetségesek segítségére.“

Július.

1. „Báró Perényi Zsigmond Kárpátalja kormánybiztosa. — Schulenburg moszkvai német nagykövet utasítást kap német-orosz gazdasági tárgyalás felvételére.

6. „Lengyelország semmi szín alatt sem tűrné Danzig csatlakozását.“

10. „Angolország szilárd elhatározása, hogy teljesíti Ígéretét.“

13. Hitler Forster körzetvezetőt Danzig védelmi állapotba való helyezésével megbízza.

21. Kihírdették Szlovákia új alkotmányát.

Augusztus.

2. Aláírják az angol-lengyel hitelegyezményt.

5. Megkezdődött a magyar-szlovák határ helyszíni kijelölése.

10. A Kormányzó a visszatért Felvidékre és Kárpátaljára utazott.

11. Súlyos lengyel-német határincidensek sorozata kezdődik. — Román atrocitások a kisebbségi magyarokkal, németekkel és bolgárokkal szemben.

23. Aláírták a német-orosz megnemtámadási szerződést.

24. Roosevelt üzenetet küldött Viktor Emánuelhez, másnap Moseickihez és Hitlerhez. — Létrejött a szerb-horvát megegyezés.

28. Német csapatok bevonulnak Szlovákiába. Tiso felhívja a lakosságot a németekkel való együttműködésre. — A román kormány meg nem támadási szerződést ajánl Magyarországnak. — Tr merényletek angol városokban.

29. Szlovák támadás Magyarország és Esterházy János ellen: „hol áll tulajdonképpen Magyarország?“

Szeptember.

1. Förster körzetvezető Danzig szabad várost visszacsatolta a Német-birodalomhoz. — A birodalmi gyűlésen Hitler bejelentette, hogy megkezdte a hadműveleteket Lengyelország ellen, mivel Lengyelország nem küldött meghatalmazottat a tárgyalásokra. — A londoni lengyel követ kérte az angol kormányt, váltsa be ígéretét. — Angol-francia jegyzék

Németország részére: „ha nem vonja vissza csapatait, kénytelen lesz... vállalni kötelezettségeinek eleget tenni.“ — Mindenütt előkészületek a vihar kitörésekor — Olaszország semleges marad.

3. Az angol és francia ultimátum lejárt, tehát hadiállapot Németországgal. — A brit domíniumok csatlakozásukat jelentik be. — USA, Japán és több európai állam semlegességi nyilatkozatot tesznek.

5. „Külön békét sem a nyugati, sem a lengyel kormány nem köt.“

11. Kanada hadat üzent Németországnak.

12. Vízumkényszer Magyarországon.

14. A lengyel kormány Romániába menekül. — Magyarelleszen hangulat Szlovákiában. — Lengyel menekültek a magyar határra érkeznek.

17. A szovjet katonaság bevonul Lengyelországba.

18. Német és szovjet csapatok Brestlitovsknál találkoznak.

21. Calinescu román miniszterelnököt a vaspárda meggyilkolja.

22. Moszkvában megállapítják a lengyel demarkációs vonalat.

28. A lengyelországi háború befejeződött.

29. Ribbentrop és Molotov: lengyel érdekhatar, árucseré. Békefelhívás Angliához és Franciaországhoz. A balti államokba bevonul a Szovjet.

30. Moscicki lemond.

Október.

5. Hitler bevonul Varsóba. A vilnai kerület Litvániához kerül.

8. A magyar-román határról közös megegyezéssel visszavonják a csapatokat.

9. A balti államok németjei az újonnan szerzett lengyel területre kerülnek.

10. Hitler a téli segítő mozgalom megnyitásakor békeékségének ad kifejezést: semmi oka sincs a háborúra nyugati szomszédával szemben. Este Daladier élesen utasítja vissza ezt az „ál-békejavaslatot.“ — Benes Párisban is fáradozik.

11. Gazdasági tárgyalások Magyarország és Szlovákia között. — Himmler birodalmi rendőrfőnök Milánóban a déltiroliak átköltötése ügyében tárgyal.

17. A török-orosz megegyezés megghiúsul.

18. Svédország királya találkozásra hívta meg Stockholmba Dánia és Norvégia királyát és Finnország államfőjét. — Roosevelt: „Amerika kormánya csatlakozik a stockholmi értekezlet álláspontjához“; egyidejűleg Kalinin Szovjetország államfőhöz is intézett táviratot Finnország érdekében.

20. Megkötötték az angol-francia-török egyezményt.

24. A magyar kormány hozzájárul a szlovák kormány javaslatához, hogy a még rendezésre váró kérdésekről tárgyalásokat folytassanak.

29. Lettországba szovjet katonaság vonul.

November.

4. Cajander finn miniszterelnök: „Finnország megvédi szabadságát és függetlenségét.“

5. Magyar-szlovák árucseré megállapodás jött létre.

7. Lipót belga király és Vilma holland királynő felajánlották a hadviselő államoknak a békeközvetítést. — Halifax: „a béke új világtrendjét kell felépíteni.“

8. Hitler éles beszéde Anglia ellen. Pokolgépes merénylet Hitler ellen a müncheni polgári sörcecsamokban. — Belgium és Hollandia fokozzák a védelmi intézkedéseket.

11. Ünnepek a felszabadult Felvidéken.

15. A belga-holland ajánlat sorsa: Az angol és francia kormány által történt visszautasítás után a német kormány is elintézettnak tekinti a javaslatot.

16. Angol-francia hadi, politikai és gazdasági együttműködés. „Franciaország az angol világbirodalom első domíniuma.“ — Az erdélyi társadalom áldozatkészsége felépíti a leégett magyar Józseffalvát.

22. Erősbbödő tengeri s légi háború, mágneses aknák.

28. A szovjetkormány érvénytelennek tekinti a szovjet- finn támadást kizáró egyezményt. — „Határincidensek“ kezdődőnek. — Hajókatasztrófák sora. — Angol blokád-rendelet.

29. Szovjetország megszakította diplomáciai viszonyát Finnországgal. — Csáky külügyminiszter válaszol Gafencu expozéjára: „Románia nem maradhat a páriskörnyéki békeparancsok bukásának korszakában az egyetlen hadinyerészkező.“

December.

I. Helsinkiben új finn kormány (Ryti) és egy „ellen“-kormány (Kuusinen) alakul. — A civilizált világ egyhangúan elítéli az orosz orvátmadást.

7. A finn szabadságharc elejétől kezdve az év végéig sorozatos sikerekről számol be.

8. Ciano: „Magyarország mögött erősebben, mint valaha, ott áll Olaszország.“

II. Olaszország formailag is megszűnt népszövetségi tag lenni.

14. A Szovjetet kizárták a Népszövetségből.

15. Tanner finn külügyminiszter rádió útján békejavaslatot küld Molotovnak.

16. Ciano a nagytanács előtt mondott beszédéből:

„Magyarország számíthat a barátság szilárdságára.“

20. A szövetségesek elhatározták Finnország megsegítését. — Kis-ázsiaiában: angol-francia-török csapat összpontosítások.

22. Esterházy János a szlovák parlamentben a szentistváni gondolatról. G. J. L.